

UDK: 801.313:82-13:808.62  
Izvorni znanstveni članak  
Primljeno: 6/1988

Zrnka Meštrović

Zavod za jezik IFF, Zagreb

## ANTROPONIMIJSKO ČITANJE GUNDULIĆEVA »OSMANA«

Literarna onomastika do sada nije načela književni opus Ivana Gundulića, iako bi takvo istraživanje dopunilo rezultate jezičnopovijesnih i teoretskoknjiževnih analiza<sup>1</sup>. Pogledamo li samo naslove Gundulićevih djela, opazit ćemo čestotu izbora osobnih imena: Galateja, Dijana, Armida, Prozerpina ugrabljena, Čerera, Kleopatra, Arijadna, Adon, Koraljka od Šira, Dubravka, Osman.

Ime, imenski obrazac, imenska formula jest višeslojna jezična struktura, koja uz funkciju imenovanja pruža i izvanjezične obavijesti. Već je odabir imena povijesno uvjetovan<sup>2</sup>. To vidimo u naslovu epskog spjeva »Osman«, a slijedi golem broj antroponima povijesnih likova koji pomaže smještanju fabule u određene vremenske okvire kao objektivne povijesne istine.

Takvim istraživanjem pridonijet ćemo tezi da je važnije istražiti etiologiju od etimologije imena u književnoj umjetnini, tj. ustanoviti koje je to ime i zašto upravo to i tada i upravo u tom liku<sup>3</sup>.

Izabrano djelo svjetovne je naravi<sup>4</sup>, motivirano protureformacijskom atmosferom u Dubrovniku sedamnaestog stoljeća. Naglašene je slobodarske tendencije, naznačene već u naslovu.

Imenski korpus promatramo na razini antroponomastičkog, etimološkog i enciklopedijskog značenja<sup>5</sup>.

### I. Vlastita imena u epskom spjevu »Osman«

Autor je već izborom Hoćimske bitke za okosnicu svojega djela pokazao interes i potanko poznavanje političkih odnosa svojega vremena<sup>6</sup>. Radnja se odvija na granici katoličkog i muslimanskog svijeta, pjesnik je zaokupljen borbom kršćanstva

<sup>1</sup> Temelj i poticaj ovome radu jesu studije iz literarne onomastike Petra Šimunovića, *Ime u funkciji književnog djela*, Onomastica jugoslavica 6, Zagreb 1976, i Josipa Vončine, *Osobna imena u renesansnoj hrvatskoj dramskoj književnosti*, Zbornik referata i materijala Pete jugoslavenske onomastičke konferencije, Sarajevo 1985.

<sup>2</sup> P. Šimunović, *Ime u funkciji književnog djela*, Onomastica Jugoslavica 6, Zagreb 1976, str. 242.

<sup>3</sup> P. Šimunović, *n. dj.*, str. 242.

<sup>4</sup> M. Franičević — F. Švelec — R. Bogišić, *Povijest hrvatske književnosti*, Liber, Zagreb 1974, knjiga 3, str. 200.

<sup>5</sup> Analiza onomastičkog sadržaja prema shemi P. Šimunovića, *n. dj.*, str. 250.

<sup>6</sup> M. Franičević — F. Švelec — R. Bogišić, *n. dj.*, str. 206.

protiv islama. Takva barokna tvorevina je per definitionem izvješće o važnom događaju<sup>7</sup>.

U opširnom epskom izlaganju prepleću se sudbine velikog broja likova s obiju strana, poljske i osmanlijske, i sukladno tomu velik broj njihovih akcija. U tim se akcijama profiliraju karakteri junaka, a one se zbivaju na većem broju prostornih ambijenata, što svjedoči veći broj epizoda u dvadeset pjevanja. Analiza ne dokazuje da li je tema pobjeda nad Turcima ili spletke na otomanskom dvoru<sup>9</sup>, a dvojbu potcrtava i izbor turskog vlastitog imena u naslovu<sup>10</sup>.

Barokna težnja za uvjerljivošću i reprezentativnim sjajem rezultirala je u »Osmanu« golemim brojem likova iz različitih podneblja, što je najprije vidljivo u izboru osobnih imena pa onda i u Gundulićevu odnosu spram njih.

Antroponimijsku kartu »Osmana« sačinjavaju<sup>11</sup>: turska imena, antička (povijesna i mitološka), biblijska, »domaća« imena te imena iz jezika evropskih naroda (slavenska, germanska, ostala).

### 1.1. *Turska imena*

Donosimo imena turskog onomastikona iz »Osmana« abecednim redom: *Abas-paša, Abdija, Aga Beg, Ahmat, Ahmet, Ali-aga, Ali-paša, Alija, Bajazet, Balaban, Bećir, Begum, Česel-baša, Cor-Husain, Čose-Čelebija, Daut-paša, Derviš, Dilaver, Durak, Džafer, Esad-efendija, Feras, Hajder, Hasan, Husain-paša, Ibrahim, Istruf, Jahija, Jemir, Jusuf, Kazlar-aga, Kizlar-aga, Kurt, Mahmet, Mehmed, Muhamed-paša, Mujaga, Murat, Musa, Mustafa, Mušan, Nehan, Orhan, Osman, Petri-paša, Rizvan-paša, Seća, Selim, Sinan-paša, Skender-paša, Suflikar, Suliman, Šaban, Redžep, Resulj, Tambrlan, Uruč, Velija.*

Antroponime *Ali-aga, Abas-paša, Daut-paša, Husain-paša, Muhamed-paša, Rizvan-paša, Sinan-paša* susrećemo u tekstu i kao *Alija, Abas, Daut, Husain, Muhamed, Rizvan, Sinan*. Razlog je tome strogost stihovne forme, a puno sadržaja zadanih epskom kazivanju. Kada pisac izostavi tursku plemićku titulu ili čin *-paša* ili *-aga*, oslobađa mjesto pridjevu koji pomaže drukčijoj karakterizaciji lika. Tako je *Alija* učestalo atribuiran s »vjerni«, *Daut* s »hrabreni«, *Rizvan* s »vrli«. Budući da su to imena povijesnih osoba, dobro poznatih po svojim uspjesima iz Hoćimske bitke<sup>12</sup>, takav je postupak za informirano čitateljstvo u sedamnaestom stoljeću stilski.

Atribucije su najčešći pokazatelj piščeva odnosa naspram lika. Svaki antroponim koji Gundulić u »Osmanu« želi istaknuti, u nizu pojavljivanja kroz stihove ima

<sup>7</sup> Z. Škreb — A. Stamać, *Uvod u književnost*, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1983, str. 536.

<sup>8</sup> Z. Škreb — A. Stamać, *n. dj.*, str. 535.

<sup>9</sup> Z. Škreb — A. Stamać, *n. dj.*, str. 541.

<sup>10</sup> Osman I je osnivač turske države, v. B. Klaić *Rječnik stranih riječi* NZMH, Zagreb 1986, str. 986.

<sup>11</sup> Autograf »Osmana« nije nađen, pa su u svrhu rješavanja i određivanja antroponima konzultrirana tri prijepisa, pohranjena u NSB-u pod R3197 (17. st.), R3263 (1689. god.), R3263 (1727. god.) te knjige I. Gundulić *Djela*, Stari pisci hrvatski, knjiga 9, JAZU, Zagreb 1919, I. Gundulić, *Osman, Dubravka*, Pet stoljeća hrvatske književnosti, knjiga 12, 13, Zagreb 1962. Snalaženje u imenima orijentalnog porijekla pomogle su knjige A. Škaljića, *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, Svjetlost, Sarajevo 1979, i I. Smailović, *Muslimanska imena orijentalnog porijekla u BiH*, Institut za jezik i književnost, Sarajevo 1977.

<sup>12</sup> Stj. Musulin, *Poljaci u Gundulićevom Osmanu*, Rad JAZU 281, Zagreb 1950, passim.

i gradaciju atributa, npr. jedan od glavnih likova *Ali-aga* karakteriziran je, uz društveni status *aga*, s »vjerni«, »vrli«, »slavni«. U na taj način shematiziranoj hijerarhiji likova koji nose turske antroponime, a sa stajališta vidljive Gundulićeve simpatije, susrećemo *Ali-agu*, *Dilavera*, *Rizvan-pašu* i *Osmana* (kojega, nasuprot očekivanjima, atribuiramo najčešće s »mladi«<sup>13</sup>) na vrhu ljestvice. Ostala imena turskog onomastikona sporadično su okarakterizirana atributima, ona su dijelovi opisa situacija i piščeve težnje, imanentne duhu barokne epohe, da mnoštvom likova stvori uvjerljivost.

Antroponime *Balaban*<sup>14</sup>, *Kizlar-aga*<sup>15</sup>, *Šeća*<sup>16</sup> mogao je Gundulić čuti od svojih suvremenika, jer je riječ o povijesnim osobama.

U bilježenju antroponima vidimo nedosljednosti, tj. modifikaciju vokala: *Ahmat*/*Ahmet*, *Bajazet*/*Bajazit*, *Feras*/*Feris*, *Hajdar*/*Hajder*, *Mahmet*/*Mehmed*/*Mahmud*, *Suliman*/*Sulejman*, *Kazlar*/*Kizlar*. Razlog je tome neujednačenost vokalizacije imena i riječi orijentalnog podrijetla koje ulaze u hrvatski glasovni sustav<sup>17</sup>.

Analiza pokazuje stupnjeve udomaćenosti nekih imenskih oblika: arapski velar *k* (kaf) prelazi preko turskog izgovora, palatalnog okluziva *k'* (turskog kefa), u hrvatsko *č*<sup>18</sup> u primjeru imena *Bečir* kod Gundulića, dok I. Smailović<sup>19</sup> i A. Škaljić<sup>20</sup> bilježe *Bekir* — dakle niži stupanj udomaćenosti. Susrećemo palataliziranje zadnjeg konsonanta *Resulj* < *Resul*, protetsko »j« u *Femir* < *Emir*, metatezu konsonanata u *Petrv* < *Pertev*, *Suflikar* < *Zulfikar*, čestu obezvučenost zadnjeg suglasnika u *Ahmat*, *Ahmet*, *Bajazet*, *Daut*, *Mahmet*, olakšavanje izgovora vokalizacijom *ʃahija* < *ʃahja*.

Analizom imena *Abdija*, *Mujaga*, *Mušan*, *Nehan* dokazujemo da u »Osmanu« nalazimo antroponime udomaćene u krajevima okupiranim od Turaka, tj. imena iz nasljeđa našeg podneblja. Npr. *Abdija* → *Abdo* + *-ija*, hipok. *Abdo* < *Abdulah*; *Mujaga* → *Mujo* + *aga*, hipok. *Mujo* < *Mustafa*; hipok. *Mušan* < *Muhamed*; hipok. *Nehan* < *Nehrudin*<sup>21</sup>.

Morfemi *aga* i *beg* ne stoje isključivo u završnim pozicijama, nego i kao temeljno ime — primjer ženskog imena *Beguna*.

Susreće se i deapelativno ime *Beglerbeg*<sup>22</sup>, što pokazuje Gundulićeve izrazitu namjeru da gomila antroponime u svrhu uvjerljivosti situacije.

U epskoj pjesmi nailazimo na udvojena imena *Ćor-Husain*, koji je povijesni lik, i *Ćose-Čelebija* za kojeg nemamo potvrda. Prvi dio komentiramo kao želju pisca da veže antroponim *Čelebija* sa osobinom »ćosavosti«<sup>23</sup>. Rezultat je semantička prozirnost vlastita imena, još jedna potvrda da u »Osmanu« postoji naglašeni stilski postupak atribucije.

<sup>13</sup> O nedorađenosti Osmanova lika v. M. Franičević — F. Švelec — R. Bogišić, *n. dj.*, str. 208.

<sup>14</sup> ARj, sv. I, str. 162.

<sup>15</sup> ARj, sv. 5, str. 21.

<sup>16</sup> ARj, sv. 17, str. 519.

<sup>17</sup> D. Brozović *Izgovor i transkripcija orijentalnih riječi i imena*, Jezik, godište 4, Zagreb 1955—56, br. 3.

<sup>18</sup> I. Smailović, *n. dj.*, str. 58.

<sup>19</sup> I. Smailović, *n. dj.*, s. v. *Bekir*.

<sup>20</sup> A. Škaljić, *n. dj.*, s. v. *Bekir*.

<sup>21</sup> I. Smailović, *n. dj.*, str. 72—74.

<sup>22</sup> V. Klaić, *n. dj.*, s. v. *begler*.

<sup>23</sup> A. Škaljić, *n. dj.*, s. v. *ćoso*.

Antroponimi *Abas* i *Kurt* dopuštaju pretpostavku da je pisac bio upućen i u etimologije. Oba lika izrazito su negativna, a i zvučanje njihova imena je oporo, tvrdo. *Abas* u arapskom znači »namrgođen, surov«, a *Kurt* »vuk«.

### Zaključno o turskim imenima

Na temelju ove analize tvrdimo da se Gundulić u »Osmanu« koristio turskim imenima u velikom broju, što je i logično s obzirom na temu. Vidljivo je da je pomno upućen u njihovu etiologiju, djelomično i etimologiju. Sva su imena muška, osim ženskoga *Beguna*. Većina su povijesne osobe, te je piščev doprinos samo u njihovom bilježenju. Njegova inventivnost vidljiva je u hijerarhizaciji osoba uz pomoć atribucija uz antroponime. Ti su atributi uglavnom funkcija ili čin koje osoba nosi, ali i fizička karakteristika. Tek manji broj imena nije preuzet izravno iz turskoga, tj. ona preuzeta iz nasljeđa pokazuju visok stupanj prilagođenosti našem tvorbenom i fonološkom jezičnom sustavu.

Povijesnost likova i uporaba njihovih imena pomaže smještanju fabule u određene vremenske okvire kao objektivne povijesne istine. Izbor ostalih imenskih likova, posebno semantički prozirnih, izražava subjektivnu autorovu angažiranost i odnos naspram književnog lika.

#### 1.2. Antička imena

Antička imena iz Gundulićeva epskog spjeva možemo razvrstati u povijesna i mitološka.

Nekoliko je imena grčkog, odnosno rimskog porijekla, koja su pridružena povijesnim ličnostima: *Aleksandar*<sup>24</sup>, *Antonije*, *August*, *Filip*, *Kleopatra*, *Konstantin*, *Leandar*<sup>25</sup>. Te likove, budući da nisu u uskoj vezi s temom, spominje u mnoštvu epizoda samo uzgred. Njihova važnost pokazuje se u poredbama i alegorijama, u stihovima koji junake Hoćimske bitke trebaju dovesti u vezu s legendarnim i opjevanim junaštvima *Aleksandra Velikog*, *Filipa Makedonskog* ili *Antonija*. Atribucija im je uglavnom identična: »slavni«. Ovdje se otkriva namjera baroknog spjeva da je sve važno — ne samo svi aspekti toga zbivanja nego i sve pojedinosti koje su do njega dovele ili koje su na bilo koji način s njime u vezi<sup>26</sup>.

Druge su atribucije uz mitološka imena, kojima »Osman« obiluje. Najčešće su to »lijepi«, »mili«, »smioni«, »mladac zatravljeni«. Začuduje taj oskudni repertoar pridjeva za božanstva naspram turskim junacima i podvlači tezu da je upravo suvremeni problem akcentuirana tematska jedinica. Riječ je o hrvatskim fonološkim adaptacijama talijanskih varijanata mitoloških imena, koje rabi već M. Držić i drugi pisci hrvatske renesansne dramske književnosti<sup>27</sup>: *Apolo (Apòllo)*, *Akila (Achillèò)*, *Bako (Bàcco)*, *Cezar (Césare)*, *Čitera (Citera)*, *Jove (Giòve)*, *Ksero*

<sup>24</sup> Grčko ime *Aleksandar* koristi Gundulić u dvije verzije: *Lesandro* — iz talijanskog kao posrednika (*Alessandro*) i *Skender* — iz turskog. U prvom slučaju govori o *Aleksandru Velikom*, a u drugom o junaku *Skender-paši*.

<sup>25</sup> B. Klaić, *n. dj.*, s. v. *Aleksandar, Antonije, August, Filip, Kleopatra, Konstantin, Leandar*.

<sup>26</sup> Z. Škreb — A. Stamać, *n. dj.*, str. 536.

<sup>27</sup> J. Vončina, *n. dj.*, *passim*.

(*Serse*), *Mart* (*Màrte*), *Merkurio* (*Mercùrio*), *Orfeo* (*Orfeo*), *Parid* (*Paride*), *Pompej* (*Pompèi*), *Saturno* (*Saturnio*), *Venera* (*Venere*).<sup>28</sup>

Izravno preuzeti antroponimi iz talijanskog s minimalnom prilagodbom jesu: *Apolo*, *Bako*, *Čezar*, *Čitera*, *Mart*, *Merkurio*, *Orfeo*, *Parid*, *Pompej*, *Saturno*, *Venera*. Iz grčkog je čitanja imenski oblik *Kserkso*.

Pomak od današnjeg čitanja čine: *Čitera*, tj. *Afrodita* koju su već Grci zvali *Kiterka* jer se navodno rodila na Kiteri iz morske pjene, pa *Jove*, tj. *Jupiter* ili *Zeus*, a *Parid* je *Paris* — sin trojanskog kralja Prijama.

### Zaključno o antičkim imenima u »Osmanu«

U djelu razlikujemo povijesna i mitološka imena iz antike. Gundulić se njima koristi tako da njihova junaštva ili ljepotu vezuje kao poredbe uz likove svojega stoljeća. Na taj način lik je opet atribuiran, ali asocijativno.

Mitološka imena preuzima iz talijanskog kao posrednika i time se nastavlja na takvu praksu hrvatske renesansne dramske književnosti.

#### 1.3. Biblijska imena

Osobna imena koja se u svim jezicima temeljito prilagođavaju fonološkom sustavu i pritom doživljavaju niz promjena, ovisno o jezičnim zakonitostima na koje nailaze, jesu ona iz biblijskog repertoara. Stupanj adaptacije u imenima izdvojenim u »Osmanu« potkrepljuje tu tvrdnju. Budući da je gotovo čitava skupina imena kršćanske provenijencije općenito poznata s onomastičkog gledišta, ovdje navodimo samo prilagodbene likove: *Blaž*, *Đurad*/*Đurde*, *Ivan*, *Jakup*, *Janko*, *Jesus*/*Isukrst*, *Lučifer*, *Markantonij*, *Mara*, *Matijaš*, *Mihao*/*Mihajlo*, *Stjepan*, *Vasilijel*/*Vasilj*. Razlog je alternacijama omeđenost i zadanost duljine stiha, ali i odnos pisca prema liku, kojim sugerira čitatelju stupanj afektivnog naboja u zadanoj situaciji.

*Mihao*/*Mihajlo* varirano je jedino iz metričkih razloga. Ime *Isus* dobiva više stupnjeva prilagodbe imenskog oblika, od latinskog (i kod nas upotrebljavanog) *Jesus* do sljubljenog udvojenog i adaptiranog *Isukrst*. Razlog pojavljivanja i *Jesus* i *Isukrst* stilski je uvjetovan. Ime *Matijaš* preneseno je iz mađarskog čitanja, a odnosi se na mađarskog kralja. *Lučifer* je talijanizam, koji rabe u Dubrovniku Gundulićeva vremena. *Markantonij* je sljubljeno udvojeno ime *Marko Antonije*, odnosi se na povijesnu osobu.

Bilo bi suvišno tražiti motiviranost pojedinih imena, jer se ona tijekom vremena posvema izgubila. Kako pisac nastoji svoju epsku priču povijesno fundirati, među ovim likovima nalaze se mnoge povijesne ličnosti, a naše znanje o tim ličnostima čini onaj pravi onomastički sadržaj imena koje je tim osobama pridružen. Atributa kakvih smo našli uz imena iz turskog onomastikona u imenima ove skupine nema. Iz toga je vidljiv Gundulićev manji interes za njih, odnosno ona nisu pokretači radnje, već »kulise«. Ta imena su kudikamo bogatija onomastičkim sadržajem od onih turskih, pa ih i nije trebalo specijalno opskrbljivati dodatnim atributima.

Pisac je na specifičan način istakao *Lučifera* u trinaestom pjevanju, posvećenom silama pakla i njihovom »vladaocu«. Podroban opis pakla i paklenih sila, te minuciozni opis *Lučiferove* fizionomije čini taj lik najuvjerljivijim mjestom u cjelokupnom epskom spjevu. Suprotno tome, ime *Lučifer* jedva da je spomenuto,

<sup>28</sup> N. Zingarelli *Vocabulario della lingua italiana* Zanichelli, Bologna 1970, s.v. *Čitera*, *Giove*, *Serse*, *Paride*.

jer njegova etimologija »svjetlonoše« s pozitivnim predznakom u suprotnosti je s imenom vođe pakla kao simbola zla i odmetništva.

### Zaključno o biblijskim imenima

Biblijska imena prilagođena su, kako pokazuje Gundulićev izbor, u glasovni sustav hrvatskoga jezika. Razlog neznatnim varijacijama stilski je uvjetovan, po- katkad i zbog metričkog sklada. Direktni atributi uz ime na ovaj način su potpuno zamijenjeni opisom osobe i njezina djelovanja, a to se očituje kao dodatna karakteri- zacija lika.

#### 1.4. Domaća imena

U toj imenskoj skupini nalazimo: *Biserko, Ljubdrag, Ljubica, Miloš, Miljenko, Ostoja, Radmio, Rumenska, Slavojka, Sokolica, Sunčanica, Šišman|Šišmundo, Vlatko, Vuk, Vukašin, Vukosava, Vitoslav*. Prema strukturi razlikujemo: samotvorno ime *Vuk*; složena dvočlana imena *Ljubdrag, Radmio, Vukosava, Vitoslav*; izvedena imena *Biserko, Ljubica, Miljenko, Ostoja, Rumenska, Slavojka, Sokolica, Sunčanica, Šišman, Vlatko, Vukašin*.

Samotvorno ime *Vuk* profilaktičke je motivacije, oslanja se na kultno značenje iz doba kada se tek osamostalilo iz imeničkog niza da bi imenovalo osobu<sup>29</sup>.

*Radmio* i *Ljubdrag* likovi su iz nasljeđa hrvatske renesansne dramske književ- nosti, gdje se reetimiziraju značenja morfema. Pisac se time koristi tako da likove ne objašnjava atributima. Ali, likovi koji nose te antroponime nemaju izravne veze s pastoralnom temom.

*Biserko* jest izvedeno ime, no imenica *biser* — očita motivacija — stari je ara- bizam. To nije hibridno ime, jer je imenica *biser* ušla u hrvatski leksički fond vrlo davno<sup>30</sup>.

*Šišman* i *Šišmundo* obilježili smo modifikacijom jednog imena, jer ih tako već stoljećima poimamo<sup>31</sup>.

Imenski oblici sa sufiksom *-ko* jesu: *Biser|ko, Vlad|ko, Miljen|ko*; sa sufiksom *-ka*: *Rumen|ka, Slavoj|ka*; s deminutivno-hipokorističkim sufiksom *-ica*: *Ljub|ica, Sokol|ica, Sunčan|ica*; sa složenim sufiksom *-ašin* je *Vuk|ašin*. *Ostoja* je prema samo- stalnom morfemu *Stoj* (od *Stojmir, Stojdrag* i sl.). *Slavojka* je osobno ime izvedeno iz samostalnog, živog morfema *Slav-* dodatkom *-oje*: *Slavoje* > *Slavoj*. Analogija je s *Paskoje* > *Paskoj*, te sufiks *-ka* za ženski rod.

Sunčanicu pisac naziva »prigizdavom«, a već i sama motivacija imena u imenici sunce pokazuje kako želi da bude shvaćena u kontekstu. Sunčanica ide u red herojna koje Gundulić ističe kroz nekoliko pjevanja i kontrastira imenu tužnu sudbinu lika.

*Miljenko* i *Rumenka* antroponimi su iz šestoga pjevanja. Oba su lika pastiri. *Rumenka*, iskićena poredbama s rumenom zorom, potcrtava motivaciju svojega ime- na. Čitav pasaż *Miljenkove* tužbalice za njom dio je pastorele unutar epske pjesme.

<sup>29</sup> P. Šimunović, *Antroponimijski sustav Povaljske listine i praga*, Brački zbornik, br. 15, Supetar 1987, str. 136.

<sup>30</sup> P. Skok *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* JAZU, Zagreb 1974, sv. 1, str. 156.

<sup>31</sup> *Šišman* je nastalo od narodnoga *Šiško*, a *Šišmundo* je preko talijanskoga izgovora imena *Siegismund*, v. T. Maretić *O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba*, Rad JAZU 82, Zagreb 1886.

Antroponim *Slavojka* nema atributa osim *Adžamkinja*, koji govori jedino o njezinu podrijetlu. Taj lik je stalno u akciji, pa možemo reći da je karakteriziran upravo strelovitom izmjenom situacija.

## Zaključno o domaćim imenima

U toj grupi dominiraju muška imena iz nasljeđa hrvatske renesansne dramske književnosti bez atributa i ženska imena, semantički prozirna, s naglašenim atributima.

### 1.5. Imena iz jezika evropskih naroda

Tu ubrajamo imena koja su neznatno adaptirana ili jednostavno preuzeta iz nekih evropskih jezika. Gundulić kroz temu sukoba Poljaka i Osmanlijskog Carstva vidi sukob čitavog slavenskog dijela Evrope<sup>32</sup> s Turcima, što je pokazala i analiza imena: povijesne ličnosti s poljskog tla nose opća slavenska imena po podrijetlu i rasprostranjenosti — npr. *Vladimir*, *Kalinka*. Neka su po čestoti poljska: *Boleslav*, *Kažimir*, *Leh*, *Krak*, *Pšemislav*, *Mječislav*. *Vladimir* je antroponim koji, istovjetno s turskim imenom *Osman*, ima jedini dominantni atribut »slavni«, a tek u zane-marivom broju slučajeva »hrabreni«. Razlog je tome Gundulićeva apsolutna odanost i vjera u taj lik, idealiziranje do apsurd<sup>33</sup>.

Slijede imena germanskog podrijetla povijesnih ličnosti — kraljeva *Alberta*, *Gustava*, *Karla*, koja su prihvaćena bez značajnih izmjena<sup>34</sup>. Zatim osobno ime *Gašpar*, prema talijanskom *Gaspere*, te ime *Jerina*<sup>35</sup>, izvedeno iz grčkog korijena i adaptirano u većini evropskih jezika. Dva imena, vrlo udomaćena u našim krajevima, *Uroš* i *Lauš* — mađarskog su podrijetla. U »Osmanu« imenuju povijesne osobe.

### 1.6. Zaključno o osobnim imenima

Analiza antroponimijskog fonda epskog spjeva »Osman« I. Gundulića pokazuje u izravnoj vezi s izborom tematike, posebnu umješnost u baratanju imenima. Brojnost imenskih oblika: turskih, antičkih, biblijskih, »domaćih« te imena iz jezika evropskih naroda sukladna je baroknoj viziji svijeta — gomilanju situacija, opisa i posebno likova. Takva književna struktura pokazuje pokatkad stiješnjenost u metričke okvire, što je posebno uočljivo na primjeru ispuštanja turske plemićke titule ili čina uz povijesna osobna imena radi dodavanja atributa liku. Postupak atribucije likova podvrgnut je analizi i donosi slijedeća zapažanja: Imena povijesnih likova atribuiraju isključivo pridjevima, koje često i gradira. To komentiramo njegovom težnjom da istakne upravo svoj odnos naspram povijesno »zadanog« lika. U izboru ostalih imenskih likova, kojih je tvorac, izražava subjektivnu angažiranost kroz njihovu semantičku prozirnost — na stanovit etimološki način, ili pak blagim, često i oporim njihovim zvučanjem. Takva je situacija očita u imenima »domaćeg« podrijetla.

Prema takvom postupku jest smještanje fabule u određene vremenske okvire omogućeno jedino kroz analizu imena povijesnih osoba. Ostala imena smatramo

<sup>32</sup> Stj. Musulin, *n. dj.*, passim.

<sup>33</sup> Stj. Musulin, *n. dj.*, passim.

<sup>34</sup> V. Klaić, *n. dj.*, s. v. *Albert*, *Gustav*, *Karl*.

<sup>35</sup> P. Skok, *n. dj.*, s. v. *Jerina*.

vrijednim na drugi način — ona govore o autorovoj jezičnoj inventivnosti, o stupnju jezičnog razvitka danog razdoblja.

Zaključujemo stoga da su osnovne teze literarne onomastike pokazale opravdanost svojega istraživačkog modela, tj. analizu vlastitog imena u presjeku zadanog vremena (povijesnog, socijalnog, psihološkog) i striktno filološkog aparata. Prvo razjašnjava okolnosti u kojima zatičemo imenski lik, a drugo jezični razvojni stupanj određenog vremenskog odsječka. Dobivene komponente uključuju se u predložak — literarno djelo — i obogaćuju njegovu slojevitost.

Ivan Gundulić je potanko upoznat ne samo s antroponimnim inventarom Evrope svojega stoljeća, njegov epski spjev nudi i zbir toponima, etnonima, hidronima, oronima — koje bi valjalo istražiti. Takva analiza pokazala bi pisca, ali i onomastičara razvijene svijesti o ulozi vlastitih imena u ljudskoj povijesti.

#### ZUSAMMENFASSUNG

#### *DAS ANTHROPONYMISCHE LESEN GUNDULIĆ' »OSMAN« UND »DUBRAVKA«*

Im Artikel spricht man über die Personennamen in »Osman« von Ivan Gundulić. Die durchgeführte Analyse dieses literarischen Werkes spiegelt zwei Komponenten jeder Vorname wider: die eine besteht aus dem historischen, sozialen und psychologischen Standpunkt, die andere aus dem strikten philologischen Standpunkt. Beide Komponenten schalten wir in das Vorbild des literarischen Werkes. Der Artikel ist ein Beitrag der literarischen Personennamenforschung, die bei uns kaum berührt ist.